

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. Żurawia 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04; 29-35-69
ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telefon dyżurny: 21-34-34
Telex: 816-436

BS/89/35/90

INSTYTUCJE I POSTACIE ŻYCIA POLITYCZNEGO W ŚWIADOMOŚCI SPOŁECZNEJ

Komunikat z badań

Warszawa, kwiecień 1990 r.

Opracowanie jest próbą odpowiedzi na pytanie, jak rysują się w marcu 1990 roku¹ instytucje i postacie życia politycznego kraju w świadomości społecznej?

Największą społeczną aprobatą w marcu '90 cieszą się osoby i instytucje tworzące nową elitę władzy (tab. 1).

Nadal obserwujemy tendencję do zmniejszania się społecznego poparcia dla wszystkich niemal podmiotów życia politycznego, widoczną w okresach wcześniejszych², choć ulega ona obecnie pewnemu zahamowaniu (por. tabela 2). Największy spadek aprobaty od listopada '89 zanotowano w przypadku L.Wałęsy, "Solidarności", rządu i L.Balcerowicza, wzrosła natomiast aprobata działalności J.Kuronia i Kościoła. Zmiany te trzeba prawdopodobnie wiązać z pogarszaniem się warunków życia codziennego, spowodowanym drastyczną reformą gospodarczą - maleje aprobata osób i instytucji, które z tą reformą są związane i powinny bronić ludzi przed jej skutkami; rośnie zaś poparcie tych, którzy starają się jej skutki łagodzić. Nadal narasta dezaprobata MO i resortu spraw wewnętrznych.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na fakt, że przez cały czas między XI '89 a III '90 - spośród osób i instytucji silnie związanych z minionym ładem politycznym - zdecydowanie największą aprobatą cieszy się wojsko i zwierzchnik sił zbrojnych, prezydent W.Jaruzelski.

Deklaracje aprobaty i dezaprobaty działalności wybranych osób i instytucji w celu odtworzenia subiektywnego obrazu układu politycznego poddaliśmy analizie czynniko-

¹ Badanie: "Aktualne problemy i wydarzenia" (3), zrealizowane w marcu '90 na reprezentatywnej 1502-osobowej próbie dorosłej ludności Polski.

² Badanie: "Aktualne wydarzenia" (15), zrealizowane w XI '89 (1497 osób); "Aktualne problemy i wydarzenia" (1), zrealizowane w I '90 (1486 osób) i "Aktualne problemy i wydarzenia" (2), zrealizowane w II '90 (1498 osób); każde z tych badań przeprowadzone było na reprezentatywnej próbie dorosłej ludności Polski.

Tabela 1

w procentach

Oceniany podmiot	Odpowiedzi na pytanie: <i>Czy, Pana(i) zdaniem, działalność dobrze służy społeczeństwu i jest zgodna z jego interesami?</i>				
	zdecydowanie tak	raczej tak	raczej nie	zdecydowanie nie	trudno powiedzieć
T.Mazowiecki	47,0	43,0	4,7	0,7	4,6
Kościół	37,2	46,2	7,3	2,3	7,1
L.Wałęsa	29,0	44,7	12,1	5,8	8,3
Sejm	17,4	55,7	12,8	1,7	12,5
J.Kuroń	18,4	50,9	14,2	8,5	8,0
Rząd	17,0	50,3	15,3	3,1	14,2
Senat	15,8	50,6	13,5	4,0	16,0
"Solidarność"	16,9	49,0	14,7	4,6	14,7
W.Jaruzelski	13,2	45,3	16,9	9,9	14,6
Wojsko	10,2	48,3	12,4	5,3	23,8
M.Niezabitowska	12,6	41,5	15,3	10,4	20,2
L.Balcerowicz	13,2	39,2	22,0	9,8	15,8
OPZZ	4,3	33,9	22,0	9,5	30,2
A.Miodowicz	3,3	30,4	25,4	14,4	26,4
MO	2,4	23,6	30,8	19,8	23,4
Cz.Kiszczak	2,1	21,4	26,2	18,2	31,9
Cz.Janicki	2,6	19,5	28,2	14,5	35,1
A.Paszyński	2,1	12,8	26,2	21,0	37,9

wej³. Na rysunku 1 zaprezentowano jej wyniki. Widać, że pierwszy czynnik (wymiar pionowy) określony jest przede wszystkim przez stosunek do L.Wałęsy i "Solidarności" oraz jej "ekspozytur" w systemie sprawowania władzy ("solidarnościowego" rządu i premiera oraz Senatu). Czyn-

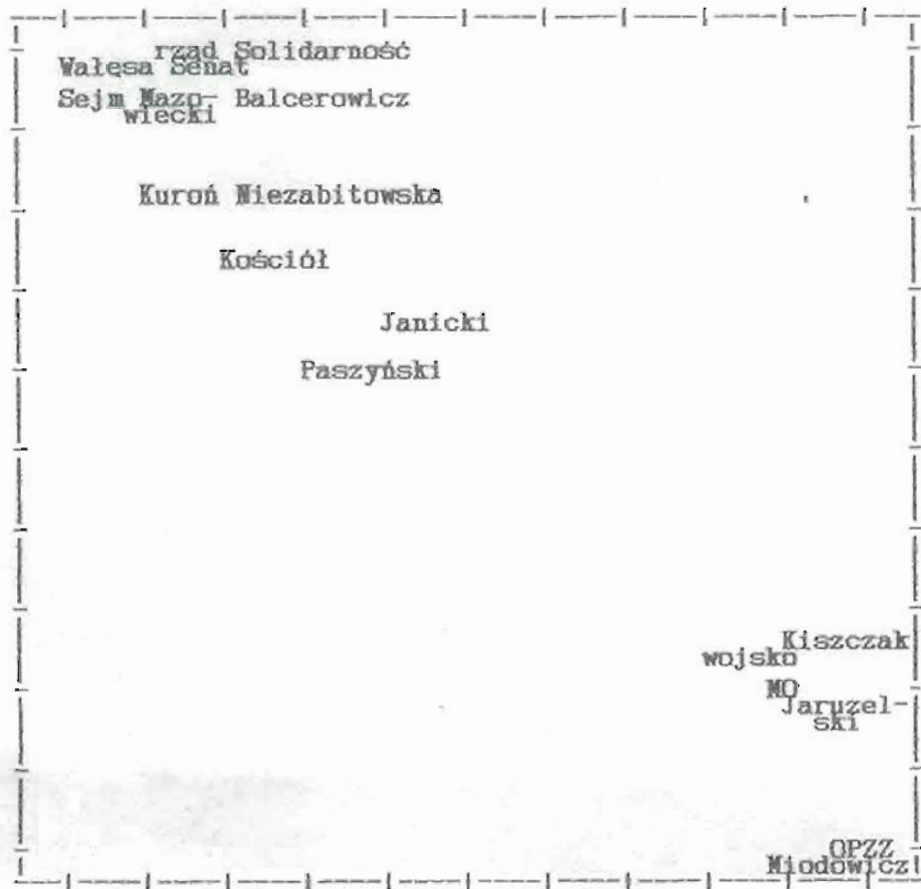
³ Analiza czynnikowa jest to zespół metod statystycznych pozwalających na wyodrębnienie czynników wywołujących korelacje, które zachodzą między elementami danego zbioru zmiennych. Dzięki niej można stwierdzić, czy uzyskane wyniki można uporządkować w kilku niezależnych od siebie wymiarach; w ramach każdego wymiaru zmienne mogą grupować się w odmienny sposób, ze względu na dany czynnik.

Tabela 2

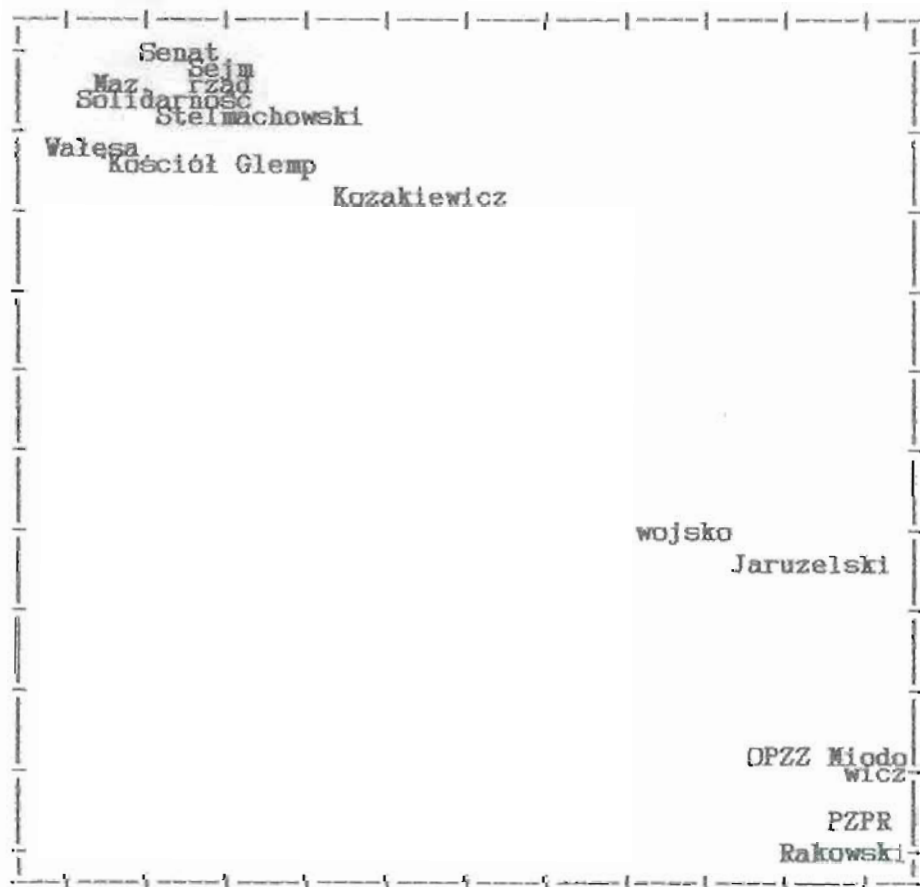
w procentach

Oceniany podmiot	Odpowiedzi na pytanie: Czy, Pana(i) zdaniem, działalność dobre służy społeczeństwu i jest zgodna z jego interesami?			
	XI'89	I'90	II'90	III'90
Sejm				
aprobata	88,7	79,2	74,5	73,1
dezaprobata	4,1	9,9	14,5	14,5
trudno powiedzieć	7,3	11,8	10,9	12,5
Senat				
aprobata	86,3	75,9	68,7	66,4
dezaprobata	5,1	11,0	13,4	17,5
trudno powiedzieć	8,6	13,0	13,4	16,0
Rząd				
aprobata	87,4	75,0	73,9	67,3
dezaprobata	4,5	11,9	14,2	17,4
trudno powiedzieć	8,0	13,0	11,7	14,2
Wojsko				
aprobata	62,0	55,4	58,7	58,5
dezaprobata	14,0	15,7	14,7	17,7
trudno powiedzieć	24,0	28,8	26,5	23,8
Kościół				
aprobata	87,8	84,5	80,5	83,4
dezaprobata	5,7	6,7	11,8	9,6
trudno powiedzieć	6,3	8,6	7,6	7,1
Związki zawodowe (OPZZ)				
aprobata	36,7	37,5	41,2	38,2
dezaprobata	32,6	31,4	30,3	31,5
trudno powiedzieć	30,7	31,0	28,5	30,2
"Solidarność"				
aprobata	83,5	74,4	70,8	65,9
dezaprobata	5,7	9,4	14,2	19,3
trudno powiedzieć	10,8	16,1	14,9	14,7
MO i resort spraw wewnętrznych				
aprobata	37,4	32,4	30,6	26,0
dezaprobata	36,2	38,0	47,8	50,6
trudno powiedzieć	26,5	29,4	21,6	23,4
W. Jaruzelski				
aprobata	69,2	65,5	61,1	58,5
dezaprobata	15,4	19,0	25,3	26,8
trudno powiedzieć	15,4	15,3	13,5	14,6
T. Mazowiecki				
aprobata	94,7	91,3	88,9	90,0
dezaprobata	1,6	3,7	5,3	5,4
trudno powiedzieć	3,6	4,8	5,7	4,6
L. Balcerowicz				
aprobata	-	60,5	58,9	52,4
dezaprobata	-	16,8	20,4	31,8
trudno powiedzieć	-	22,6	20,6	15,8
J. Kuroń				
aprobata	-	66,9	63,9	69,3
dezaprobata	-	19,6	24,6	22,7
trudno powiedzieć	-	13,5	11,4	8,0
M. Niezabitowska				
aprobata	-	57,0	53,3	54,1
dezaprobata	-	17,3	22,3	25,7
trudno powiedzieć	-	25,6	24,3	20,2
L. Wałęsa				
aprobata	92,8	85,0	79,2	73,7
dezaprobata	3,1	8,9	12,6	17,9
trudno powiedzieć	4,1	6,0	8,3	8,3
A. Miodowicz				
aprobata	32,7	30,6	32,2	33,7
dezaprobata	41,2	41,5	37,7	39,8
trudno powiedzieć	26,0	27,8	30,0	26,4

Rysunek 1. Wystandaryzowane wyniki analizy czynnikowej (III'90)

Rysunek 2. Wystandaryzowane wyniki analizy czynnikowej (XI'89)

nik ten wiąże się także z Sejmem, Kościołem i wszystkimi uwzględnionymi członkami rządu, poza Cz.Kiszczakiem.

Drugi czynnik (wymiar poziomy) wyznacza stosunek do Cz.Kiszczaka, A.Miodowicza i W.Jaruzelskiego oraz OPZZ, MO i resortu spraw wewnętrznych, a także wojska, a więc osób i instytucji silnie związanych z tradycją starego systemu sprawowania władzy.

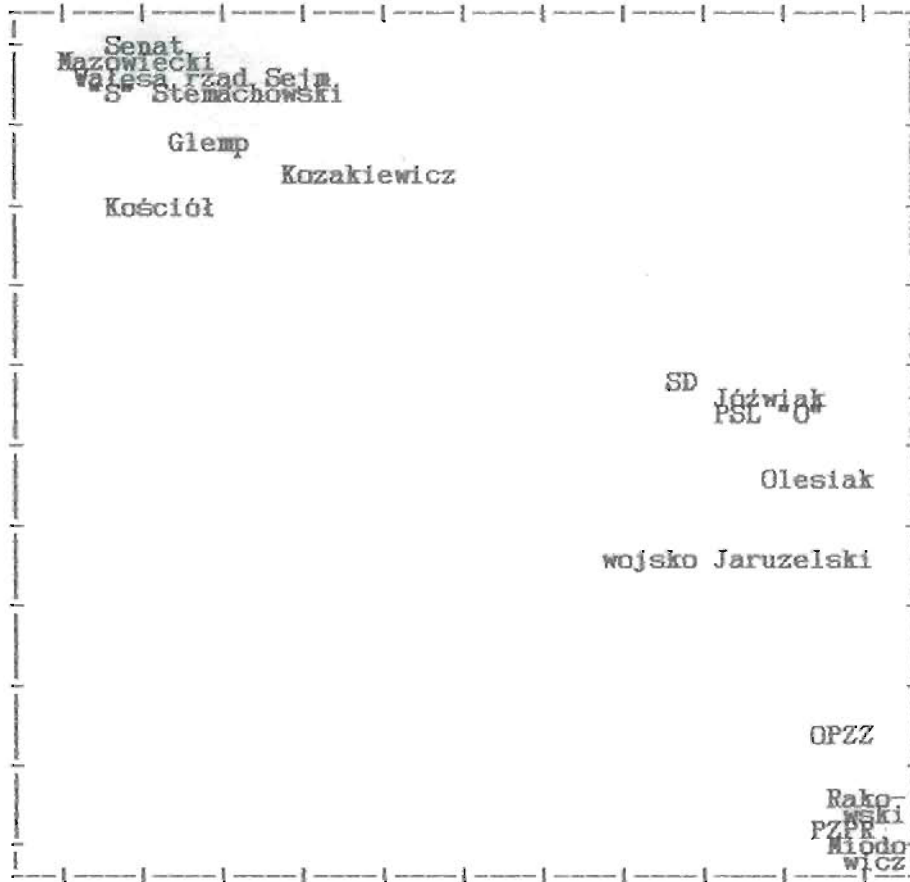
Porównanie z wynikami badań wcześniejszych (rys. 2-4) dowodzi tożsamości tych dwóch postawowych wymiarów postrzegania osobistości i instytucji z wymiarami postrzegania samych instytucji sprawowania władzy⁴. Pierwszy z nich to wymiar politycznego usytuowania w systemie władzy, drugi - orientacji ideologicznej, tu wyznaczonej przez lewicowość wywodzącą się z tradycji PZPR; trzeba pamiętać, że są to wymiary funkcjonujące w świadomości społecznej, nie muszą więc pokrywać się z rzeczywistą strukturą sprawowania władzy.

W marcu 1990 r., podobnie jak w okresie XI¹89-II¹90, zwraca uwagę istnienie wyraźnego podziału na dwa odrębne układy, wyznaczone przez związki z wyróżnionymi czynnikami. Pierwszy układ tworzy grupa osób i instytucji związanych z władzą ustawodawczą i wykonawczą oraz z "Solidarnością" i Kościołem, drugi - tworzą osoby i instytucje silnie związane ze starym ładem politycznym. W odczuciu społecznym pierwsza grupa ma w wymiarze władzy politycznej dużą, stale przy tym wzrastającą przewagę nad drugą.

Wymienione grupy nie są w wymiarze politycznego usytuowania w systemie władzy całkowicie jednorodne. Pierwsza z nich dzieli się na "jądro" - osoby i instytucje, utożsamiane powszechnie z tradycją i etosem "Solidarności", i L.Balcerowicza, którego wpływ na życie polityczne

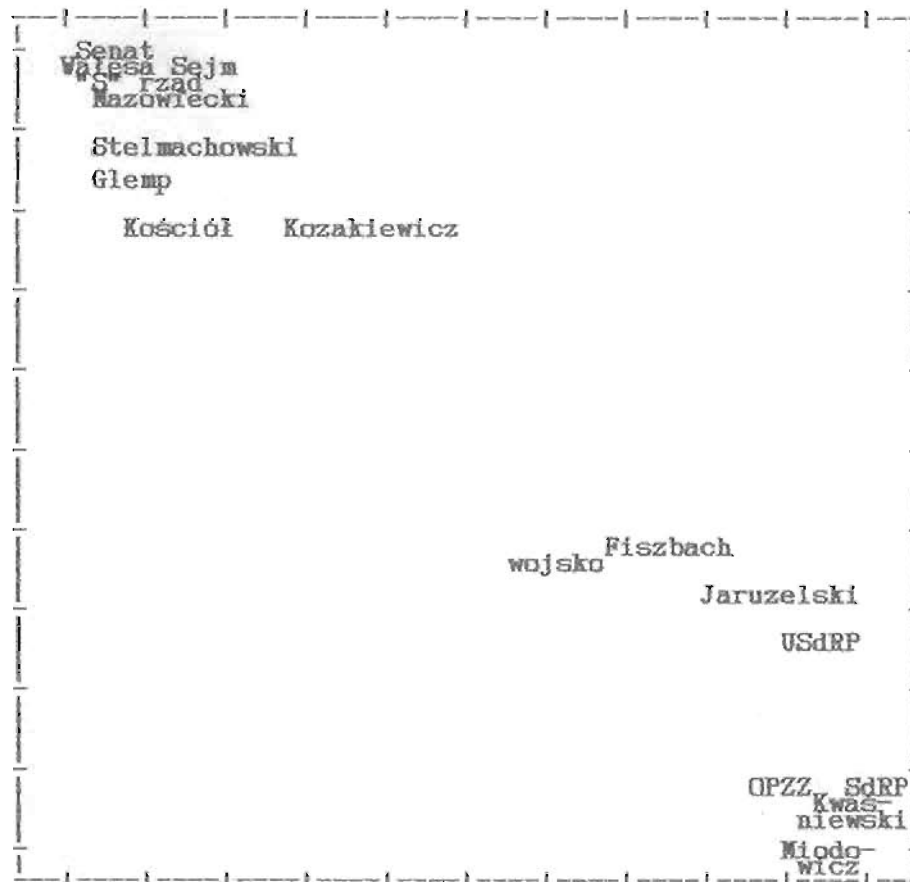
⁴ Por. raport: "Świat instytucji politycznych w świadomości społecznej", listopad '89.

Rysunek 3. Wystandaryzowane wyniki analizy czynnikowej (I'90)

"S" - NSZZ "Solidarność"

Rysunek 4. Wystandaryzowane wyniki analizy czynnikowej (II'90)

i gospodarcze jest bezsporny (a więc elitę władzy) - oraz ministrów i Kościół. Druga rozpada się wyraźnie na dwie podgrupy: pierwszą tworzą osoby i instytucje związane z tradycjami starego ładu politycznego, które zostały włączone w nowy system sprawowania władzy (W.Jaruzelski, Cz.Kiszczak, wojsko i MO), drugą zaś kształtują podmioty kontynuujące tradycje starego porządku (A.Miodowicz i OPZZ). Wyniki wcześniejszych badań ujawniły, że do pierwszej z tych podgrup należy także akceptowany przez nową elitę władzy T.Fiszbach i USdRP, a ponadto sprzymierzeńcy w ramach nowego układu koalicyjnego - PSL"O" i SD oraz ich przywódcy, a do drugiej zaliczane były dotąd także PZPR i postpezetpeerowska SdRP wraz z przywódcami.

Przeprowadzona analiza dowodzi, że postacie i instytucje życia politycznego postrzegane są konfiguracywnie⁵, tzn. w ramach wyznaczonych przez ich wzajemne powiązania względnie stałych układów, przy czym układy te odbierane są jako zasadniczo odrębne.

Nie są to jednak układy przeciwstawne. Wprawdzie badania z okresu XI¹89-II¹90 ujawniały istnienie tendencji do przeciwstawiania sobie osób i instytucji tworzących nową elitę grupie kontynuującej tradycje starego ładu politycznego, jednak była ona przez cały czas nieznaczna, a w III¹90 odnotowano jej wyraźne osłabienie (por. zestawienia współczynników korelacji⁶ 1-2).

⁵ Por. raport: "Świat instytucji politycznych w świadomości społecznej", listopad '89.

⁶ Współczynnik korelacji miarowej jest miarą związku między dwiema zmiennymi (w tym przypadku pomiędzy stopniem aprobaty poszczególnych osób i instytucji). Może przyjmować wartości od -1 do 1, przy czym współczynnik dodatni świadczy o podobieństwie ocen, ujemny zaś o ich przeciwieństwie; zależność jest tym większa, im większa jest jego wysokość. Współczynnik równy 0 lub bliski 0 świadczy o braku związku między dwiema zmiennymi.

Zestawienie I (II'90)

	Rząd	Mazo- wiecki	Balce- rowicz	Senat	Stelma- chowski	"S"	Wałęsa	Kość- ciół	Glemp
Kwaśniewski	-0,09	-0,11	-0,04	-0,12	-0,09	-0,11	-0,14	-0,08	-0,12
SdRP	-0,07	-0,10	-0,07	-0,09	-0,10	-0,10	-0,11	-0,03	-0,09
Miodowicz	-0,10	-0,17	-0,12	-0,16	-0,15	-0,12	-0,15	-0,09	-0,11
OPZZ	-0,07	-0,10	-0,09	-0,09	-0,09	-0,04	-0,10	-0,02	-0,10

Zestawienie II (III'90)

	Rząd	Mazo- wiecki	Balcerowicz	Senat	"S"	Wałęsa	Kościół
Miodowicz	-0,05	-0,05	-0,06	-0,03	-0,03	-0,02	-0,02
OPZZ	-0,01	-0,02	-0,11	-0,04	0,06	-0,07	0,04

Z zestawień tych wynika, że w III'90 można mówić o zanikaniu tendencji do przeciwstawiania sobie kompleksu "post-pezetpeerowskiego" kompleksowi "solidarnościowo-kościelnemu". Najsilniej w tym czasie przeciwstawiani sobie są Balcerowicz i OPZZ, co jest w pełni zrozumiałe wobec oficjalnego krytycznego stosunku OPZZ do tzw. programu Balcerowicza.